

Тетяна Ільницька

ЗНАЧЕННЯ ПРАЦІ У ВИХОВНІЙ СИСТЕМІ

А. С. МАКАРЕНКА

Метою даної статті є визначення ролі праці в педагогічній діяльності А. С. Макаренка, визначення ефективності залучення дітей до праці у виховній системі. Адже залучення дітей до важкої роботи не завжди є доцільним. Чому обрала саме А. С. Макаренка? Чесно кажучи, ця людина викликає в мене велику шану до його праці, пройденого “педагогічного шляху” і просто як до талановитого педагога.

Особливе місце в педагогічній теорії і практиці А. С. Макаренка посідає трудове виховання дітей і молоді. У трудовому вихованні, на його думку, мають бути дві нерозривні сторони: по-перше, під час праці виховувати в учнів любов до неї; по-друге, формувати у вихованців уміння і навички результативно працювати. Виховний вплив її можливий тільки тоді, коли вона посилює, цікава, приносить задоволення, має творчий характер, осмислена, колективна, педагогічно доцільна.

Серцевиною педагогічної діяльності А. С. Макаренка є його досвід щодо органічного поєднання навчання з продуктивною працею. Педагог не уявляє трудового виховання поза залученням вихованців до активної праці поза умовами виробництва. Він був переконаний у тому, що “праця, яка не має на меті створення цінностей, ідеалів, навичок та переконань, не є позитивним елементом виховання” [5].

У своїх творах – “Педагогічна поема”, “Прапори на баштах” та ін. – А. С. Макаренко яскраво і переконливо показав значення фізичного

виховання дітей і молоді як складової всебічного розвитку людини. Він накреслив широку програму фізичного загартування, яка передбачала створення відповідних санітарно-гігієнічних умов, дотримання правильного режиму дня і харчування, використання природних факторів, організацію відпочинку, заняття гімнастикою, акробатикою, тенісом, волейболом, футболом, верховою їздою, парашутним спортом, стрільбою, лижами, плаванням. Великого значення педагог надавав естетичному оформленню різних видів фізичного виховання і масової фізкультурно-спортивної роботи [4].

Загальноосвітня школа в колонії імені М. Горького та в комуні імені Ф. Держинського працювала за спеціальними навчальними планами і програмами Наркомосу України. У зміст навчання Антон Макаренко вносив і деякі зміни, зокрема запровадив вивчення основ промислового і сільськогосподарського виробництва, організував роботу вихованців у різних навчальних майстернях, цехах, підсобних підприємствах, в яких колоністи і комунари набували добру загальноосвітню і професійну підготовку, тобто, було чітко визначено поєднання навчання та праці [4].

У комуні імені Ф. Держинського продуктивна праця займала одне з центральних місць у виховній системі. Це дало змогу перейти їй на повний госпрозрахунок і не тільки відмовитись від будь-яких державних дотацій на утримання, але й давати державі щорічно близько 5 мільйонів карбованців прибутку.

Перетворення виховних закладів – колонії і комуни – у виробничі колективи є досить повчальним. Економічна скрута примусила педагога поспішити з залученням вихованців спочатку до аналога натурального господарства і до підробітків у сусідніх господарствах. А згодом, завдяки професіоналізму агронома колонії М. Фере (прототипу Шере в “Педагогічній поемі”) та використанню високопродуктивних порід свиней і кращих сортів зернових, овочів і фруктів, колонії вдалося домогтися успішного розвитку власного сільськогосподарського виробництва [3].

Антон Семенович вважав, що в суспільстві праця є не тільки економічною категорією, але й категорією моральною. Тобто головним буде не той прибуток, який принесе певний вид діяльності, а досвід та навички, що здобуде для себе людина в процесі цілеспрямованої, усвідомленої та результативної праці.

А. С. Макаренко здійснював перевиховання шляхом залучення вихованців не тільки до самообслуговування в побуті, а й до продуктивності трудового процесу. Це забезпечувало можливість не лише бути фізично витривалим, а й формувати у вихованців об'єктивний оптимістичний погляд на свою подальшу долю, робити висновки, вміти самостверджуватися та визначати головні для себе ідеали, мотиви та цілі. Адже вони знайомилися з реальними відносинами на виробництві,

отримували значущу професію, навички в організації роботи, досвід взаємовиручки та взаємодопомоги, і найголовніше, відчуття захищеності в колективі [2].

А. С. Макаренко дійшов висновку, що праця, в якій відсутнє напруження та користь для суспільства, є мало відчутною у справі розвитку та виховання нових чітких мотивацій поведінки. Вона, на думку педагога, завершується мінімальним розвитком спрямованості особистості, презирством до навчання і цілковитою відсутністю планів та перспектив на майбутнє. Вихованець не зможе самовизначатися, самостверджуватися за рахунок досягнення мети, а також у нього буде відсутня мотиваційна сфера [1].

Особливо вдало А. С. Макаренко використовував скарби народної педагогіки в розв'язанні проблем трудового виховання. Він черпав з народної виховної мудрості й повертав її народові в новому вигляді. Об'єктом для наукових узагальнень і висновків А. С. Макаренка була жива практика виховання дітей у трудових сім'ях, яку він вивчав через власні спостереження, розмови й листування з батьками. "Я постійно зустрічаюся з батьками і одержав щось з півтори тисячі листів...", – повідомляв А. С. Макаренко. Завдяки цьому в його творах змальовано цілу галерею різних сімей (Івана Прокоповича Пижова, Петра Олександровича Котова та ін.), на прикладі яких яскраво й переконливо розкриваються різні сторони народної педагогіки.

Серцевиною педагогічної діяльності є його досвід щодо органічного поєднання навчання з продуктивною працею. У своїй практиці педагог послідовно керувався відомими положеннями основоположників учення про єдність навчання і виховання. 16 років роботи в колонії імені М. Горького та комуні імені Ф. Дзержинського привели педагога до висновку, що трудове виховання без освіти, без політичного й суспільного розвитку, які йдуть попереду, не приносить виховної користі, є нейтральним процесом [3].

Тому мале мотиваційне значення праці з самообслуговування, велика втомлюваність, малий інтелектуальний зміст роботи, бідна за соціальним змістом реміснича праця самі по собі ще не можуть бути шляхом повноцінного виховання.

Отже, видатний педагог А. С. Макаренко за допомогою своїх педагогічних здобутків показав, що правильний підхід щодо залучення дітей до праці без будь-якого морального та фізичного страждання може забезпечити успішний результат виховання та перевиховання. Спираючись на все вище сказане, можна робити висновки для себе і користуватися деякими принципами в майбутній професійній діяльності.

Список використаної літератури

1. *Кривуша В. И., Синев В. М.* Педагогическая система А. С. Макаренко и пути ее использования в практике органов, исполняющих наказание / В. И. Кривуша, В. М. Синев. – К. : РИО ИПК ОИИ, 1992. – 30 с.
2. *Макаренко А. С.* Коллектив и воспитание личности / А. С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1972. – 334 с.
3. *Павлова М. П.* Педагогическая система А. С. Макаренко / М. П. Павлова. – Изд. второе. – М. : Высшая школа, 1965. – 324 с.
4. *Фролов А. А.* А. С. Макаренко в СССР, России и мире: историография освоения и разработки его наследия (1939–2005 гг., критический анализ) / А. А. Фролов. – Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2006. – 417 с.
5. *Ярмаченко Н. Д.* Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко [Текст]: кн. для учителя / Н. Д. Ярмаченко. – К. : Радянська школа, 1989. – 191 с.